

Marc De Bie

BAARDEGEMS

INHOUD

- 0. Inleiding
- 1. Algemeenheden
- 2. Woordenschat

0. INLEIDING

Het Nederlands kent zijn **standaardtaal** die algemeen bruikbaar is (of zou moeten zijn) in alle belangrijke sectoren van het openbare leven: het bestuur, de rechtspraak, het onderwijs en de media. Ook formele, officiële of zakelijke situaties vereisen de standaardtaal.

Onze **dialecten of streektalen** - iedere streek sprak ooit haar eigen dialect - zijn ouder dan de standaardtaal. Uit die tientallen regionale talen ontwikkelde zich vanaf de zeventiende eeuw het standaard Nederlands.

De tussentaal is “zowel de nette taal van Vlaamse dialectsprekers die geen standaardtaal kunnen of willen spreken, als de ongedwongen taal van Vlaamse standaardtaalsprekers die in persoonlijker of informeler situaties geen dialect kunnen of willen spreken. Het is een sterk Brabants-Antwerps gekleurde omgangstaal, die zowel kenmerken heeft van standaard- als streektaal. In tussentaal vallen bijvoorbeeld vaak eindmedeklinkers weg (*altij', goe'*), worden lidwoorden en voornaamwoorden verbogen (*ne jongen, zijnen auto*) en komen verkleinvormen op *-ke* voor (*potteke, bloemeke*). Tussentaal is niet duidelijk af te bakenen: er zijn verschillen van streek tot streek, van gebruiker tot gebruiker, van situatie tot situatie.” (Bron: de taaltelefoon van de Vlaamse Overheid).

Overigens is niet iedereen gelukkig met het gebruik van de tussentaal, die men niet zonder ironie als **verkavelingsvlaams** bestempelt. Of als **soapvlaams**. Dat laatste vanwege haar veelvuldig gebruik in soaps zoals *Familie* en *Thuis*.

De dialecten zijn door de opkomst van het standaard Nederlands niet verdwenen. Ze blijven een plaatselijke vorm van onze taal. Ook in Baardegem. Het **Baardegems'** dialect behoort tot het Oost-Vlaams van de Denderstreek, dat op zijn beurt aansluit bij het West-Brabants.

Elk dialect heeft zijn eigen uitspraak, woordvormen, zinsbouw en woordenschat. Wat zinsbouw en woordvormen betreft vertonen de diverse dialecten van een streek stevige gelijkvormigheid. Ook inzake uitspraak vindt men haast geen scheiding: 'zieëveren' hoor je zowel in Baardegem als in buurgemeenten Meldert en Moorsel (en vele andere lokaliteiten). Het is geen typisch Baardegems woord en zijn uitspraak is niet exclusief Baardegems.

Toch duiken tussen de dialecten van de drie buurgemeenten (sinds het laatste kwart van de twintigste eeuw samen met Herdersem de Faluintjesgemeenten geheten) al voor een

buitenstaander nauwelijks herkenbare nuances op. In het Moorsels bijvoorbeeld lijken sommige klanken een ietsje langer. In Baardegem spreekt men van ‘werken’, in Moorsel wordt dat ‘weirken’. ‘Kuisen’ klinkt in ’t Baardegems ‘kosjen’, in ’t Moorsels ‘koue-sen’. Overigens: een Baardegemse paard is een ‘pjeit’, een Moorsels een ‘pèèt’, en de pastoorsmeid heet in Baardegem ‘maassen’ en in Moorsel ‘meissen’.

Ook de woordenschat van de Faluintjesgemeenten verschilt nauwelijks. In Baardegem staat de koe op de ‘woi-e’, in Moorsel op de ‘mèès’. In Meldert dragen (droegen) de mannen een ‘kojler’, in Baardegem een ‘zjep’, in Moorsel een ‘vest’.

1. ALGEMEENHEDEN

KLANKEIGENSCHAPPEN VAN HET BAARDEGEMS

GEBRUIKTE SYMBOLEN

symbool	gebruikt voor	voorbeeld uit standaard Nederlands	voorbeeld uit het Frans	voorbeeld uit het Engels
a	korte a	kat		
ə	toonloze e	het		
e	heldere e	mens		
é	scherpe e	berg		
i	korte i en y	kind		
o	korte o	op		
u	korte u	mus		
aa	lange a	maan		
ee	lange e	veel		
oo	lange o	rood		
uu	lange u	muur		
ei	lange ei of ij	plein		
oe	oe	moeder		
ou	ou	oud		
ui	ui	huis	peur	
æ	nasale a			can
ain			pain, un	
èè			père	
än			blanc	
oi			moi	

KORTE EN LANGE KLINKERS

	symbool	voorbeelden uit de	uitspraak in het
--	---------	--------------------	------------------

		standaardtaal	Baardegems
a	a	kat	kat
a	é	tak	ték
a	oe	damp	doemp
a	æ	pan	pænnə
a vóór r	ei	spar	speir
e	ə	het	hət
e	e	mens	mens
e	æ	ik ben	ik bæn
e	é	recht	récht
e vóór r	ei	ver	veir
e	i	brengen	bringən
i	i	vis	vis
i	e	splinter	splentər
i	oe	ging	goenk
o	o	nog	noch
o	oe	stom	stoem
o	i	schop	schip
o	e	borst	best
o	é	bordje	bérrəkən
u	i	mus	mis
u	oe	lucht	loecht
u	o	minimum	minnəmom
u vóór w	aa	ruw	raat
y	i	mysterie	misteerə
aa	aa	fotograaf	fottograaf
aa	ou	zaad	zout
aa	o	gaand	gojnseweg
aa	èè	blazen	blèèzən
aa	ei	paard	pjeit
aa	é	zijwaarts	zojəwés
ee	ee	dreef	dreef
ee	iejə	breed	briejət
ee	èè	leeg	lèèch
ie	ie	zien	zien
ie	ə	olie	oollə
oo	oo	boog	booch
oo	oeə	rood	roeət
oo	u	loopt	lupt
oo	iejə	bloemkool	bloemkiejəl
uu	l	kostuum	kostim
uu	ie	muur	mier

TWEEKLANKEN

	klinkt in het Baardegems als	voorbeelden uit de standaardtaal	uitspraak in het Baardegems
aai	ouə	draaien	drouən

au	aa	flauw	flaa
eeu	iejə	leeuw	liejə
ei	eɪ	klein	klein
eu	ee	deur	deer
eu vóór r in leenwoord	ui	facteur	faktuir
ieu	ie	nieuw	nief
ij	oiə	wijn	woiən
ij	é	hij	é
ij	éj	snijdt	snéjt
ij	ij	blijven	blijvən
ij	oiə	wrijven	vroiävən
oe	oe	soep	soep
oe	o	bloem	blom
oe	i	vroeg	vrich
oei	oej	koeien	koejən
ooi	oeə	hooi	oeə
ou	aa	oud	aat
ui	ouə	luid	louət

KLINKERBOTSING

In het verleden deelwoord van sommige werkwoorden laat het Baardegems de (doffe) e van het voorvoegsel *ge* vallen: *geademd* (*gousemt*), *geërgerd* (*gærgərt*), *geïnteresseerd* (*gintresseert*), *geuit* (*gouətərt*).

Omdat de h in het Baardegems niet uitgesproken wordt ontstaan nog klinkerbotsingen: *geholpen* (*golpən*).

MEDEKLINKERS

	klinkt als	voorbeeld	uitspraak in Baardegems
sch	sk (lichte k)	school	skool
eind-g	ch	dag	dach
h	niet uitgesproken	haar	our
j in leenwoord	zj	Joseph	Zjozef
q	kw	quiz	kwis

NOG WAT SPRAAKKUNST

PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN

Komt het persoonlijke voornaamwoorden na het werkwoord, dan plakt het eraan. Soms wordt het voornaamwoord verdubbeld.

	uitspraak	Voorbeelden met werkwoord hebben of zijn
ik	ik, 'k, əkik, təkik	'k em, emmek, emmækik, 'k bæntəkik
gij	g', gə, gé, goiə, goiəlen, géllən	goiəlen et, g' et géllən

hij	é, oiə	oiə èèt, é èèt
wij	w', wə, wé, woialən, wéllən	w' emmən, woialən emmə wéllən
zij	z', zə, zoiəlen, zéllən	z' emmə zéllən

Het persoonlijk voornaamwoord plakt ook aan het betrekkelijk voornaamwoord *dat*.

dat ik	dak	
dat ge	dachche	
dat hij	datten	
dat wij	dammen	
dat zij	dazze	

HET ONZIJDIGE VOORNAAMWOORD HET BIJ VERVOEGINGEN

't regent	't rèègərt	't regende	't rèègərndə
regent het	rèègərənt	regende het	rèègərənda
't giet	't git	't goot	't goot
giet het	gittənt	goot het	gootda
't sneeuwt	't sniejət	't sneeuwde	't sniejədən
sneeuwt het	snieənt	sneeuwde het	sniejənda
wordt het	wérrənt	gaat het	gount, gougət
ging het	ginket	klopt het	kloppət
brandt het	brannənt	valt het mee	vallənt mee
kan het	kant	botert het	bootərənt

WEDERKERIGE VOORNAAMWOORDEN

Het wederkerig voornaamwoord *elkaar* wordt in het Baardegems makkandərən. Voorbeeld: ze hebben elkaar vastgepakt (z' emmən makkandərən vastgəpakt).

Het wederkerend voornaamwoord *zich* komt in het Baardegems niet voor. Voorbeelden± hij wast zich (æ wast em); hij wast zichzelf (æ wast zæən oiëgən).

BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN

		benadrukking
mijn	mé, mæ, mænnə, mænnən	moia, moiən, moiəne, moiənən
uw	a, annən, allə, allən	aa, aanən, aalə, aalən
zijn	zé, zæən, zænnən	zoiə, zoiən
haar	'r, errə, errən	eer, eerən
ons	ons, onze	
hun	ellə, ellən	eelə, eelən

BETREKKELIJKE VOORNAAMWOORDEN

	Baardegems	voorbeeld	uitspraak
--	------------	-----------	-----------

die	da	de ma die	de man da
dat	da	het kind dat	het kind da
wie	woiada	de man met wie	de man me woiada
wat	watta	dat wat	da watta

AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN

	voorbeelden	uitspraak
degene, diegene	degene die, diegene die	doiənən da, doiə da
datgene	datgene wat	da watta
dat	dat wat ik	watta 'k, watta 'k əkik
zulke		zekkən
hetzelfde		't selstə

BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN: TRAPPEN VAN VERGELIJKING

Op de vergrotende trap volgt in het Baardegems niet *dan* maar *as*: langer dan (langər as).

HOOFTTIJDEN VAN DE HULPWERKWOORDEN

hebben	emmen	em	oiə	gat
zijn	zein	bæn	was	geweest
zullen	zillən	zal	zaa	-
worden	wérrən	wér	wirt	gawerrən
kunnen	kinnən	kan	kost	gəkost
willen	willən	wil	waa	gəwaat
mogen	meegən	mag	mocht	gəmoogən
gaan	goun	gon	gink	gəgoun

ONTKENNEN EN TEGENSPREKEN MET WERKWOORD *DOEN*

ge zijt niet braaf gweest	'k toen
ge doet zo nerveus	doennək ?
het vriest	doent ?

ONTKENNING *EN*

Ook in het Baardegems vervangt of bevestigt het tussenvoegsel *en* soms een ontkenning.

Ik zou niet graag ('k en zaa ni gèèrən).

Ik zal dat niet doen ('k ən zal).

VERDUBBELING VAN ONTKENNINGEN

Nooit (noeət ni).

UITGANGEN

In het Baardegems is de uitgang van het verkleinwoord niet *je* maar *ken*. Die uitgang verandert soms het stamwoord: kindje (kinnəkən), liedje (liekən), bloempje (blomməkən).

De uitgang *baar* wordt soms vervangen door *lijk*: doenbaar wordt doejnəlék.

De ij van uitgang *lijk* klinkt in de standaardtaal als een doffe e: lək. In het Baardegems klinkt ze als een scherpe e: lék.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden krijgen in het Baardegems de uitgang *ment*, uitgesproken op zijn Frans: dik (dikkəmān).

Bij het geven van een bijnaam gebruikt men soms de uitgang *mans*. Voorbeeld: iemand met een snor wordt Snorremans.
